

MATEMATIKAGA IXTISOSLASHTIRILGSI BOSHLANG'ICH SINFLARDA SONLAR O'QI VA UNI O'RGATISH METODIKASI

Primova M.F.

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti o'qituvchisi

Abdulazizova Sevinch Azizbek qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti talabasi

Esonova Zarina Alisher qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda sonlar o'qini o'rgatishning nazariy asoslari, metodik yondashuvlari, innovatsion usullari hamda amaliy mashg'ulotlar tizimi yoritilgan. Ayniqsa, matematikaga ixtisoslashtirilgan sinflarda o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda sonlar o'qining o'rni tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: sonlar o'qi, boshlang'ich ta'lim, metodika, mantiqiy fikrlash, matematik kompetensiya, didaktik o'yinlar.

Hozirgi zamon ta'lim tizimida o'quvchilarning matematik savodxonligini oshirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda beriladigan bilimlar keyingi ta'lim bosqichlari uchun mustahkam poydevor vazifasini bajaradi. Shu sababli boshlang'ich ta'lim jarayonida matematik tushunchalarni to'g'ri, tizimli va samarali o'rgatish muhim ahamiyatga ega.

Matematikaga ixtisoslashtirilgan boshlang'ich sinflarda o'quvchilardan oddiy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, chuqurroq tahlil qilish, mantiqiy fikrlash va mustaqil xulosa chiqarish talab etiladi. Bunday sharoitda sonlar o'qi tushunchasi alohida o'rin egallaydi. Chunki sonlar o'qi o'quvchilarga sonlarning tartibi, o'zaro bog'lanishi va arifmetik amallarni tushunishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Sonlar o'qi orqali o'quvchilar abstrakt matematik tushunchalarni aniq tasavvur qilish imkoniga ega bo'ladilar. Shu bois, uni o'rgatish metodikasini to'g'ri tashkil etish boshlang'ich sinf o'qituvchisining muhim vazifalaridan biridir.

Sonlar o'qi — bu sonlarning tartib bilan joylashuvini ifodalovchi to'g'ri chiziqdir. Unda har bir nuqta ma'lum bir songa mos keladi. Odatda, sonlar o'qida

nol nuqta markaz sifatida olinadi va undan o'ng tomonga musbat sonlar joylashtiriladi. Boshlang'ich sinflarda sonlar o'qi bilan ishlash asosan natural sonlar doirasida olib boriladi. O'quvchilar dastlab 0 dan boshlab 10, 20, 100 gacha bo'lgan sonlarni o'rganadilar va ularni sonlar o'qida joylashtirishni o'zlashtiradilar.

Sonlar o'qining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- sonlar ketma-ket va tartib bilan joylashadi;
- har bir son oldingi va keyingi son bilan bog'liq bo'ladi;
- sonlar orasidagi masofa teng bo'ladi;
- o'ng tomonga qarab sonlar kattalashib boradi.

Bu xususiyatlar orqali o'quvchilar sonlarni taqqoslash, tartiblash va ular ustida amallar bajarishni osonroq tushunadilar.

Sonlar o'qini o'rgatish jarayoni bosqichma-bosqich tashkil etilishi zarur. Birinchi bosqich — tayyorlov bosqichi hisoblanadi. Bu bosqichda o'quvchilarga “katta-kichik”, “oldin-keyin”, “chap-o'ng” kabi boshlang'ich tushunchalar beriladi. Bu tushunchalar sonlar o'qini tushunish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Ikkinchi bosqich — sonlar o'qi bilan tanishtirishdir. O'qituvchi oddiy to'g'ri chiziq chizib, unda 0, 1, 2, 3 kabi sonlarni belgilaydi. O'quvchilar bu orqali sonlarning joylashuv tartibini kuzatadilar. Bu jarayonda ko'rgazmali vositalardan foydalanish juda muhim.

Uchinchi bosqich — mustahkamlash bosqichidir. Bu bosqichda turli mashqlar orqali o'quvchilarning bilimlari mustahkamlanadi. Masalan, berilgan sonning o'rnini topish, sonlar orasidagi bo'sh joyni to'ldirish, qaysi son katta yoki kichikligini aniqlash kabi topshiriqlar beriladi.

Boshlang'ich sinflarda sonlar o'qini o'rgatishda turli metodlardan foydalanish mumkin. Ko'rgazmali metod eng samarali usullardan biridir. O'qituvchi rangli kartochkalar, chizmalar, doska yoki interaktiv vositalar orqali sonlar o'qini tushuntiradi. Bu o'quvchilarning mavzuni tezroq va osonroq tushunishiga yordam beradi.

Amaliy metodda o'quvchilar o'zlari sonlar o'qini chizadilar va unda mustaqil ishlaydilar. Bu usul ularning faol ishtirokini ta'minlaydi va bilimni mustahkamlaydi.

Didaktik o'yinlar ham muhim o'rin tutadi. Masalan, “Sonni top”, “Qadam tashla”, “Kim tezroq?” kabi o'yinlar orqali o'quvchilar bilimlarini qiziqarli tarzda mustahkamlaydilar. O'yinlar orqali o'rganilgan bilimlar uzoq vaqt esda qoladi.

Matematikaga ixtisoslashtirilgan sinflarda sonlar o'qini o'rgatish oddiy sinflarga qaraganda chuqurroq olib boriladi. Bu sinflarda o'quvchilarga murakkabroq topshiriqlar beriladi va ularning mantiqiy fikrlashiga alohida e'tibor qaratiladi. Masalan, o'quvchilarga sonlar orasidagi masofani aniqlash, berilgan sonlar oralig'ini topish, manfiy sonlarga kirish kabi tushunchalar bosqichma-bosqich o'rgatiladi. Bu esa ularni keyinchalik koordinatalar tizimini o'rganishga tayyorlaydi.

Bunday sinflarda o'qituvchi o'quvchilarning mustaqil ishlashiga, fikrlashiga va muammoli vaziyatlarni hal qilishiga ko'proq e'tibor qaratishi lozim. Zamonaviy ta'limda innovatsion texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Sonlar o'qini o'rgatishda ham interaktiv doskalar, mobil ilovalar va turli onlayn platformalardan foydalanish mumkin. Masalan, interaktiv sonlar o'qi yordamida o'quvchilar sonlarni joylashtirish, ularni taqqoslash va amallarni bajarishni vizual tarzda o'rganadilar. Bu esa ularning qiziqishini oshiradi va dars samaradorligini yaxshilaydi. Sonlar o'qini o'rgatishda ayrim qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Ba'zi o'quvchilar abstrakt tushunchalarni qabul qilishda qiynaladilar. Shuningdek, o'quvchilar o'rtasidagi individual farqlar ham ta'lim jarayoniga ta'sir qiladi.

Bu muammolarni hal qilish uchun o'qituvchi differensial yondashuvdan foydalanishi kerak. Ya'ni, har bir o'quvchining qobiliyatini inobatga olgan holda topshiriqlar berilishi lozim. Shuningdek, ko'rgazmali vositalardan ko'proq foydalanish ham muhim.

Xulosa qilib aytganda, sonlar o'qi boshlang'ich matematikaning eng muhim tushunchalaridan biridir. Uni to'g'ri va samarali o'rgatish o'quvchilarning matematik bilimlarini mustahkamlaydi, mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi va keyingi murakkab mavzularni o'zlashtirishiga yordam beradi. Ayniqsa, matematikaga ixtisoslashtirilgan sinflarda sonlar o'qini chuqur o'rgatish o'quvchilarning bilim darajasini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli o'qituvchi zamonaviy metodlardan foydalanib, darsni qiziqarli va samarali tashkil etishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2020.
- 2.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Boshlang‘ich ta’lim davlat ta’lim standarti. – Toshkent, 2021.
- 3.Boshlang‘ich sinflar uchun Matematika darsliklari (1–4-sinf). – Toshkent, 2022.
- 4.Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2019.
- 5.Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent, 2021.